

ADAM LISIECKI

KULTURA ŁUŻYCKA CZY KULTURA KURHANÓW ZACHODNIOBAŁTYJSKICH (?) NA STANOWISKU SZCZEPANKI 8, MAZURY (PL. 39-40)

1. Wstęp

Prace wykopaliskowe na stanowisku nr 8 w Szczepankach, nastawione na badanie epoki kamienia (cf. W. Gumiński w tym tomie; tam dalsze dane oraz ilustracje dotyczące charakterystyki stanowiska oraz metodyki badań), nieoczekiwanie przyniosły odkrycie osadnictwa z przełomu epok brązu i żelaza.

Już wcześniej było wiadomo, że na północ od stanowiska Szczepanki 8, na obszarze należącym do wsi Dudka miała istnieć nawodna osada z wczesnego okresu epoki żelaza, opisywana przez badacza niemieckiego – K.O. Rossius'a, wspomnianą później przez Łucję Okulicz (1970: 166). Jednakże wedle weryfikacyjnych badań osiedli nawodnych przeprowadzonych w latach 1993-1994 nie natrafiono na żadne ślady działalności człowieka w miejscu, gdzie miało się znajdować w/w osiedle (ŁAPO, OSSOWSKI 2000: 131). Dlatego też odkrycia ze Szczepanek byłyby pierwszym śladem osadnictwa z przełomu epok brązu i żelaza w tej okolicy.

2. Przebieg badań

Wykopy założono na kulminacji wyspy. W roku 2002 sondażowy wykop oznaczony literą „K” miał wymiary 2 x 2 m i mieścił się w obrębie metrów 16-17 W i 48-49 N (Fig. 1). Wtedy też, w czasie prowadzonych badań, natrafiono na nieliczne zabytki ceramiczne z epoki brązu lub wczesnego okresu epoki żelaza, krzemienie i kości oraz na skraj obiektu nazwanego K-1.

W roku 2003 kontynuowano badania poszerzając wykop K o kolejne 3 m² w celu uchwycenia pozostałej części obiektu K-1. Wykop ten – „KB” – w kształcie litery L

przylegał do wykopu „K” (dalej nazywany: „KA”) i obejmował następujące metry: 15-16 W i 47 N oraz 15 W i 48 N.

Pod darnią znajdował się piasek z próchnicą i pojedynczymi kamieniami. W tej warstwie sięgającej mniej więcej do około 20-25 cm, posiadającej ślady orki widoczne na profilach wykopów, znaleziono kilkadziesiąt zabytków w tym współczesne żelazne spoivo, fragment drutu kolczastego, monetę z 1949 r. i hak oraz kilkadziesiąt krzemieni (w tym trapez, tylczak, poprzecznik i drapacz z fr. wiórowca) i kilkanaście fragmentów ceramiki (głównie drobne fragmenty, w tym fragment ceramiki neolitycznej).

Na głębokości około 20-25 cm w SW narożniku wykopu „KB” (Fig. 1; kwadrat 16 W 47 N) natrafiono na dwie wyróżniające się kolorem brązowoceglaste plamy, wychodzące swoim zasięgiem poza wykop, z wieloma kamieniami dookoła i w stropie, które w przekroju miały miąższość około 10-15 cm. Pośród kamieni znaleziono jedynie bryłkę hematytu.

W czasie dalszej eksploracji, na głębokości około 30-35 cm natrafiono na zarysy dwóch obiektów K-1 i K-2 (Fig. 1). Natomiast dookoła obiektów rozciągały się pokłady jasno-żółtego, miejscami jasno-brązowego, zgliniowanego piasku oraz bardzo duże ilości kamieni. Liczne zabytki z tej głębokości to ceramika, krzemienie oraz pojedyncze fragmenty kości.

Niższe warstwy dookoła obiektów to zorsztyniony piasek z miejscowymi wrętami piasku białozółtego ze żwirem i gliną zwałową.

Ostatnie zabytki w warstwach poza obiektami znaleziono na głębokości około 45 cm od powierzchni ziemi, a więc już zdecydowanie niżej od stropów obiektów – były to cztery krzemienie. Natomiast najwięcej zabytków koncentrowało się w obrębie obiektu K-1.

Tabela 1. Liczebności krzemieni i ceramiki w kolejnych poziomach głębokościowych,
bez uwzględniania zabytków z obiektów.

Warstwy	Głęb. od pow. ziemi (w cm)	Liczba krzemieni	Liczba ceramiki*
Darni i piasek z próchnicą i kamieniami	0-15	14	2
	15-20	16	6
	20-25	8	7
Piasek zgliniowany	25-30	4	7
Poziom stropów obiektów	30-35	0	3
Piasek zorsztyniony	35-40	1	0
	40-45	2	0
	45-50	1	0

* Tabela uwzględnia ilość ceramiki przed sklejeniem kilku fragmentów.

Biorąc pod uwagę naruszenie warstw przez wkopane obiekty i orkę, można podzielić występowanie zabytków na kilka poziomów (Tab. 1). W pierwszym obejmującym najwyższe warstwy, oprócz dobrze datujących zabytków współczesnych wystąpiły głównie krzemienie i trochę ceramiki. Następnie warstwa piasku zglinionego pomiędzy poziomem 25 cm a poziomem stropów obiektów (35 cm). Ostatnia warstwa z zabytkami to zorsztyniony piasek występujący poniżej poziomu stropów obiektów i w niej wystąpiły tylko krzemienie.

Powyższy rozkład jest dość zaskakujący. W poziomie najwyższym ilość krzemieni osiąga ponad 35 sztuk, gdy ceramiki nie przekracza 15 sztuk. W warstwie od około 25 cm do poziomu stropów obiektów, zmniejsza się ilość znalezionych krzemieni a wzrasta ceramiki w stosunku do warstwy wyżej. Na poziomie stropów obiektów – na głębokości 30-35 cm nie znaleziono żadnego krzemienia. W niższej warstwie znajdowano już tylko krzemienie – 4 sztuki.

3. Obiekt K-1

W planie obiekt miał kształt owalny, natomiast w profilu (cięcie AB) nieckowaty i miąższość około 30-35 cm (Fig. 1). Wypełnisko było raczej jednorodne i składało się szarobrazowego piasku z resztkami próchnicy, z do-

mieszką żwiru i pojedynczymi kamieniami. W obiekcie znaleziono kilkadziesiąt fragmentów ceramiki, kilka kości, bryłkę hematytu oraz 3 krzemienie i kilka wytworów kamiennych.

Na uwagę zasługuje przede wszystkim dziwny układ niektórych zabytków. Na przykład posiadający ślady obłuszczenia, dużych rozmiarów kamień nr 71 leżał tuż przy brzegu obiektu, około 10 cm od stropu i przykrywał skupisko kości. Były to: fragment kości szczęki z zębami oraz fragmenty kości czaszki należące do sarny, dwa kręgi rybne oraz dość liczne drobne drzazgi kosne przemieszane z piaskiem. Drobne kości leżały także poza kamieniem.

Drugie skupienie zabytków wystąpiło również na poziomie 45-50 cm. Blisko siebie leżały: fragment naczynia (Fig. 2a), drobne kości oraz kamienne ciosło (Fig. 2l).

Kolejnymi zabytkami – znalezionymi tym razem na samym dnie obiektu – były: fragment kamienia przypominającego swym kształtem siekierkę (Fig. 2m), fragment (wygładzonego?) kamienia o przekroju płasko-wypukłym i drugi kamień o zbiegających się ściankach, krzemień, oraz fragment kręgu szyjnego sarny.

Funkcja tej jamy jest dosyć zagadkowa ze względu na układ niektórych zabytków, niewielką liczbę kości i kilka naturalnych kamieni o kształtach przypominających narzędzia.

Tabela 2. Zestawienie wydzielonej ceramiki

Głębokość lub obiekt	Morfologia	Kolor i jakość wypału	Domieszka	Wykończenie powierzchni	Zdobienie	Fig.
15-20 cm	wylew ze ściętą krawędzią	jasnobrązowy	K+xyz	równa	karbowana krawędź, pod nią stemple „łezki”	2d
30-35 cm	fr. misy z wew. okapem	szarozółty, słaby wypał, przełom gruzełkowaty	PMK+xy	równa, szorstka z wystającym drobnym tłuczniem	—	2b
35-40 cm	wylew z płaską krawędzią o Ø mniejszej od Ø brzuśca	jasnobrązowy	K	równa, wygładzona	—	2f
obiekt K-1	wylew z płaską krawędzią	brązowoszary	Krxyz	równa	—	2e
obiekt K-1	fr. talerza z płaską krawędzią	jasnobrązowy, przełom warstewkowy	PKr+yz	równa	nacięcia/odciski paznokciem? na krawędzi	2c
obiekt K-1	fr. naczynia baniastego o Ø wylewu mniejszej od Ø brzuśca; krawędź płaska	brązowy, przełom ciemnoszary gruzełkowaty, warstewkowy słaby wypał	MPK+rxyz	obrzucany rzadką gliną (obecnie część glinki złuszczone), wew. pow. równa	—	2a

Oznaczenia skrótów: K – kamień; r – różowy; b – biały; k – kolorowy; M – mika; P – piasek; + – dużo; — – mało; x – drobny; y – średni; z – gruby

4. Obiekt K-2

Obiekt ten znajdował się niecałe pół metra od wyżej opisanego. W planie miał on kształt owalny, natomiast jego dno (cięcie C-D) było nieco płystsze (sięgało do 20-25 cm) i bardziej płaskie niż w obiekcie K-1 (Fig. 1). Wypełnisko obiektu było jednorodne i składało się z szarobrazowego piasku z resztkami próchnicy, domieszką żwiru i kilkoma kamieniami. W jego obrębie znaleziono jedynie kilka fragmentów ceramiki oraz krzemień.

5. Ceramika

W obydwu częściach wykopu „K” znaleziono łącznie kilkadziesiąt fragmentów ceramiki, w tym kilka fragmentów wydzielonych. Odkryta ceramika jest barwy brązowej, szarobrazowej lub jasnobrazowej. Do jej produkcji dodawano tłucznia kamiennego różnej wielkości (często grubego) i przeważnie w kolorze różowym, niezadko z miką. Powierzchnie naczyń były równe i szorstkie bądź obmazywane. Opis fragmentów wydzielonych przedstawia **Tabela 2**.

Wszystkie fragmenty naczyń, oprócz jednego o pochodzeniu prawdopodobnie neolitycznym (Fig. 2d), należą do typowych pod względem morfologii i technologii dla przełomu epoki brązu i żelaza, mimo to są trudne do przyporządkowania kulturowego. Taki zestaw – misa, talerz czy naczynie baniaste – występują zarówno w kulturze łużyckiej jak i w kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich (KKZB). Naczynia baniaste, niskie o krótkiej szyjce, o domieszce średnio lub gruboziarnistej i chropowatych ściankach były częstym znaleziskiem na łużyckim stanowisku osadniczym w Worytach. To samo dotyczy mis, które są tam najliczniejszym typem naczyń. Występują tam również talerze. Naczynia woryckie często są chropowate poprzez obrzucanie czy obmazywanie,

co jest cechą typową dla naczyń z osad (DĄBROWSKI, MOGIELNICKA-URBAN 1981: 213-222).

Bardzo podobne naczynia występują też jednak w inwentarzu kultury kurhanów zachodniobałtyjskich (OKULICZ 1970: 256-259, tabl. XXV - XXVIII.). Wydaje się, że ceramika ta może nawiązywać zwłaszcza do grupy II według systematyki M. Hoffmanna – tak pod względem domieszki, jak i morfologii i obrzucania powierzchni naczyń. Według tego autora grupa II jest datowana na VI okres epoki brązu i HaD (HOFFMANN 1998: 14-17), a więc mniej więcej na przełom okresu subborealnego na subatlantycki. Opiswane naczynia morfologicznie nawiązują też do ceramiki KKZB z niedalekiej osady w Paprotkach Kolonii (KARCZEWSKI 1998: 112-116, tabl. 1-8), a nawet do ceramiki z Żubronajci na Suwalszczyźnie (SZYMAŃSKI 1998: 122-123).

Jak widać, obecnie trudno jest jednoznacznie przyporządkować omawiane fragmenty naczyń do jednej kultury. Ogólnie się przyjmuje, że ceramika pierwszej fazy KKZB nawiązuje do naczyń łużyckich. Obecnie można jedynie stwierdzić, że jest to ceramika albo łużycka, albo należąca do wczesnej KKZB.

6. Krzemienie

W czasie badań znaleziono 53 krzemienie, wykonane z surowca morenowego – powszechnego i łatwo dostępnego na Mazurach. Są to: 3 rdzenie, 2 wióry i 12 fragmentów, 28 odłupków lub ich fragmentów, 2 okruczy oraz 6 narzędzi. Nieznaczna część tych krzemieni została wykonana w technice łuszczeniowej (narzędzia nie były wykonane w tej technice). Prawie wszystkie krzemienie pokryte są białą-niebieskawą patyną, kilka jest przepalonych. Chyba wszystkie narzędzia krzemienne (**Tab. 3**), a przynajmniej te wykonane z wiórów, pochodzą z epoki kamienia i to raczej z wczesnych lub środkowych okresów osadniczych (cf. GUMIŃSKI w tym tomie).

Tabela 3. Zestawienie wydzielonych krzemieni

Głębokość	Surowiec	Kora	Półsurowiec	Dług. mm	Szer. mm	Grub. mm	Wytwór	Miejsce retuszu	Fig.
10-15 cm	morenowy	–	fr. wióra	>13	10	3	półtylczak poprzecznik	GW	2g
15-20 cm	przepalony	–	fr. wióra	>11	11	1	trapez	GWS	2h
15-20 cm	morenowy	–	fr. wióra	>15	20	3	drapacz + fr. wiórowca	GW+GL GW	2k –
20-25 cm	morenowy	+	fr. odłupka	>16	>26	10	odłupek retuszowany		
20-25 cm	morenowy	–	fr. wióra	>13	5	2	tylczak	GP	2i
45-50 cm	morenowy	+	odłupek	21	18	6	odłupek retuszowany	DP+GWL	2j

Oznaczenia: G – górna strona; D – dolna strona; L – lewa krawędź; P – prawa krawędź; W – wierzchołek; S – sęczek

Mimo że większość narzędzi (o ile nie wszystkie) i wiórów należy przypisać epoce kamienia, to część odłupków (a może i wiórów) a zwłaszcza ze śladami techniki łuszczeniowej można łączyć z opisywaną tu fazą osadniczą.

Materiały krzemienne związane z późną epoką brązu w północno-wschodniej Polsce pochodzą z 86 miejscowości. Odnotowano występowanie retuszowanych wiórów i odłupków, a prócz tego wymienia się: dość liczne grociki, rzadkie siekierki, oraz drapacze, zgrzebła, skrobacze, tylczak i rylec. Wedle J. Dąbrowskiego krzemieniarstwo łużyckie kontynuuje tradycje trzcinieckie tak co do techniki łuszczeniowej, jak i doboru miejscowego surowca. Autor ten przyjmuje również wtórne użytkowanie narzędzi, może nawet i paleolitycznych bądź zgodnie z ich przeznaczeniem, bądź jako surowca (DĄBROWSKI 1997: 72-76).

Natomiast w kulturze kurhanów zachodniobałtyjskich przewagę miała technika łuszczenia twardym tłukiem i uzyskiwanie odłupków i wiórów o bardzo nieregularnych kształtach z mocno zaznaczonymi śladami odbić (ZALEWSKI, MELLIN 1991: 37-41).

7. Kamienie

W wykopie „K” znaleziono bardzo dużo kamieni. Niektóre mogły spełniać rolę tłuków czy rozcieraczy. Widać na ich powierzchni obtłuczenia lub zarysowania. Szczególną uwagę zwróciło kilka kamieni znalezionych w obrębie obiektu K-1. Zastanawiający jest kamień nr 71, tak z powodu rozmiarów (ok. 20 cm długości) jak i kontekstu znalezienia. Włożony (?) do jamy przykrywał skupisko drobnych kości tuż przy samej krawędzi obiektu.

Na poziomie 45-50 cm leżała kamienna siekierka, lub raczej ciosło pracujące horyzontalnie, na którego powierzchni widać obtłuczenia (Fig. 2l). Ma ona przekrój czworosieczny, zbliżony do równoległoboku. Podobne ciosło znaleziono w pobliskiej, ale paraneolitycznej osadzie w Dudce (GUMIŃSKI 2001: 145, 148, fig. 10h, 12v) – można więc ewentualnie sugerować powtórne użytkowanie tego narzędzia. Zbliżone wytwory, płaskie siekierki o trapezoidalnym kształcie, dość wąskim, spłaszczonym lub zaokrąglonym obuchu i wąskim klinowatym ostrzu, Ł. Okulicz określiła jako typowe dla wczesnej epoki żelaza (OKULICZ 1976: 284).

Kolejnymi znaleziskami z obiektu K-1 były: fragment kamienia o bardzo kruchej strukturze przypominający siekierkę z wnękami (Fig. 2m), fragment kamienia o zbiegających się ściankach oraz fragment kamienia o przekroju płasko-wypukłym, być może ze śladami gładzenia. Generalnie jednak znaleziska te zostały

ukształtowane przez czynniki przyrodnicze i zbieżność tych form z prostymi narzędziami należy raczej uznać za przypadkową. Z drugiej strony przyjmuje się, że cechą charakterystyczną KKZB jest bogaty zestaw narzędzi kamiennych (OKULICZ-KOZARYN 1989: 588).

W zespołach kultury łużyckiej, aż po wczesną epokę żelaza występują rozmaite wyroby kamienne, ale niezbyt licznie.

8. Kości

W wykopie „K” znaleziono bardzo małą liczbę szczątków zwierzęcych, co mogło być spowodowane ich szybkim rozkładem na kulminacji wzniesienia (cf. GUMIŃSKI w tym tomie). Te, które zostały znalezione, są bardzo drobne i słabo zachowane. Jedynie w obiekcie K-1 znaleziono kilkanaście fragmentów, z których część udało się zidentyfikować. Należały one do sarny: rozpoznano 5 zębów ze szczęki (2 przedtrzonowce i 3 trzonowce z szyku górnego), kilka fragmentów czaszki (kości podniebiennej) i krąg szyjny¹.

Znaleziono także dwa kręgi rybie należące do rodziny karpiowatych, a które mogą mieć duże znaczenie przy określaniu chronologii stanowiska. Należy jednak brać pod uwagę i taką ewentualność, że ryby mogły zostać przyniesione z daleka. Jeśli jednak pochodzą one z miejscowych wód, to raczej z jeziornych, gdyż rzeczka Pamer przypominała wtedy raczej dzisiejszy ciek, a więc płytki, zarośnięty, z małymi szansami na rybę. Mogłoby to oznaczać, że ludzie pojawili się tu znów, po długiej przerwie od końca neolitu, właśnie wtedy gdy jezioro się odradzało lub odrodziło – a więc w okresie wilgotniejszym i chłodniejszym.

9. Klimat, hydrośrodowisko a osadnictwo

Wyspa, na której znajduje się stanowisko, niemal do końca epoki kamienia otoczona była przynajmniej z dwóch stron rozległymi wodami Jeziora Staświńskiego. Korzystne wtedy warunki osadnictwa nad samym jeziorem, pod koniec neolitu zaczęły się jednak psuć. Nadmierna i coraz szybciej postępująca eutrofizacja oraz ogólne obniżanie się poziomu wód w okresie subborealnym doprowadziło do zanikania jeziora, które prawdopodobnie z początkiem epoki brązu przekształciło się w niedostępne i bezużyteczne bagno (GUMIŃSKI 1999: 56). Podobne procesy zachodziły też nad innymi jeziorami, np. Wielkie Jezioro Woryckie, położone pomiędzy Ostródą a Olsztynem, jeszcze w neolicie (w okresie atlantyckim) osiągnęło największą głębokość, natomiast od okresu subborealnego zaczęło się spłycać i zarastać

¹ Analizę kości wykonał Krzysztof Świeżak.

(STUPNICKA 1981: 51). Zatem na Pojezierzu Mazurskim obserwuje się ogólną tendencję, że od subborealu nasiliły się procesy prowadzące do szybkiego zarastania, zatorfiania i wypływania jezior, czemu sprzyjał koniec subborealu, bo był to okres suchy i ciepły (DĄBROWSKI 1997: 102). Dla środkowego okresu subborealnego szacuje się, że opady były na poziomie ok. 400-500 mm, co spowodowało obniżenie się poziomu wód gruntowych i zahamowało proces tworzenia się torfu (KONDRACKI 1972: 51-54).

W świetle dotychczasowych badań, nie ma na stanowisku materiałów potwierdzających użytkowanie wyspy od czasów neolitu po schyłek epoki brązu. Innymi słowy w epoce brązu istniała tu przerwa osadnicza. Bagna, rozciągające się w tym czasie na całym obszarze Jeziora Staświńskiego, były zapewne mało atrakcyjnym miejscem osadniczym.

Dopiero na przełomie subborealu i subatlantyku nastąpiła wyraźniejsza zmiana klimatu na chłodniejszy i wilgotniejszy, której towarzyszyły większe opady i podniesienie się poziomu wód (KONDRACKI 1972: 51-54). Prawdopodobnie wtedy właśnie odradzające się jezioro mogło stać się znów miejscem przydatnym dla osadnictwa.

Faza przejściowa z subborealu do subatlantyku odpowiada VI okresowi epoki brązu (DĄBROWSKI 1997: 102), czyli datowana jest na około 750-620 lat p.n.e.,

choć jak sam autor przyznaje daty te należy traktować bardzo umownie (DĄBROWSKI 1997: 88).

10. Wnioski

Opisywana tu faza pobytu ludności z końca epoki brązu na najwyższej położonej części wyspy nie pozostawiła po sobie wielu zabytków. Ten stan utrudnia rozstrzygnięcie postawione w tytule pytania. Wydaje się, że łatwiej jest określić, kiedy ponownie zasiedlono wyspę, niż kim byli ludzie, którzy tu przybyli. Pozostawione nieliczne zabytki wskazują na niewielką grupę związaną albo z kulturą łużycką, albo z KKZB, albo też reprezentującą fazę przejściową między obiema kulturami.

Należałoby się też zastanowić, po co przybyli tu ludzie w tamtych czasach. Nie było to chyba tylko krótkotrwałe obozowisko łowieckie, skoro wykopano kilka obiektów. Ich wypełniska są jednak ubogie i dość dziwne, a zachowane kości (wyłącznie zwierząt dzikich) mało charakterystyczne dla końca epoki brązu. Czy przyczyną powrotu osadnictwa było znów powstałe tu jezioro? A jeśli tak, to co było głównym zajęciem tej ludności? I dlaczego zajmowali tylko samą kulminację wyspy? Jak widać, te dość ubogie ślady osadnicze mogą generować więcej pytań, niż jesteśmy w stanie na nie odpowiedzieć. Wydaje się jednak, że sam fakt odkrycia tego typu punktu osadniczego z przełomu epoki brązu i żelaza wart jest odnotowania.

Literatura

DĄBROWSKI J.

1997 *Epoka brązu w północno-wschodniej Polsce*, Białystok

DĄBROWSKI J., MOGIELNICKA-URBAN M.

1981 *Analiza materiałów kultury łużyckiej ze stanowisk 1-5 w Worytach*, [in:] Woryty. Studium archeologiczno-przyrodnicze zespołu osadniczego kultury łużyckiej, J. Dąbrowski ed., Wrocław, p. 203-228

GUMIŃSKI W.

1999 *Środowisko przyrodnicze a tryb gospodarki i osadnictwa w mezolicie i paraneolicie na stanowisku Dudka w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich*, Arch. Polski 44, p. 31-74

2001 *Kultura Zedmar. Na rubieży neolitu „zachodniego”*, [in:] Od neolityzacji do początków epoki brązu, J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz eds, Poznań, p. 133-152

HOFFMANN M.

1998 *Ceramika z obszaru południowo-wschodniego pobraża Bałtyku w I tysiącleciu p.n.e. – próba typologii i periodyzacji*, [in:] Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytnej, M. Karczewski ed., Białystok, p. 11-38

KARCZEWSKI M.

1998 *Ceramika kultury kurhanów zachodniobałtyjskich z osady w Paprotkach Kolonii, stan. 41 w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich*, [in:] Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytnej, M. Karczewski ed., Białystok, p. 95-116

KONDRACKI J.

1972 *Polska północno-wschodnia*, Warszawa

ŁAPO J.M., OSSOWSKI W.

- 2000 *Weryfikacyjne badania osiedli nawodnych na wschodnich Mazurach, przeprowadzone jesienią 1993 roku i wiosną 1994 roku*, Światowit 2 (43), fasc. B, p. 128-138

OKULICZ Ł.

- 1970 *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich we wczesnej epoce żelaza*, Wrocław
1976 *Osadnictwo strefy wschodniobałtyjskiej w I tysiącleciu przed naszą erą*, Wrocław

OKULICZ-KOZARYN J.

- 1989 *Kultura kurhanów zachodniobałtyjskich*, [in:] *Pradzieje Ziemi Polskiej*, vol. I, cz. 2, J. Kmiecński ed., Warszawa, p. 584-603

STUPNICKA E.

- 1981 *Warunki rozwoju osadnictwa kultury łużyckiej w Worytach na tle budowy geologicznej terenu i ewolucji jezior woryckich*, [in:] *Woryty. Studium archeologiczno-przyrodnicze zespołu osadniczego kultury łużyckiej*, J. Dąbrowski ed., Wrocław, p. 43-54

SZYMAŃSKI P.

- 1998 *Żubronajcie – Przyczynek do badań nad wczesnożelazną ceramiką suwalszczyzny*, [in:] *Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początku ery nowożytniej*, M. Karczewski ed., Białystok, p. 119-138

ZAŁEWSKI M., MELLIN I.

- 1991 *Wykorzystanie krzemienia we wczesnej epoce żelaza w Polsce północno-wschodniej*, [in:] *Archeologia bałtyjska*, Olsztyn, p. 37-41

ADAM LISIECKI

LUSATIAN OR WEST BALT BARROW CULTURE (?) – SZCZEPANKI, SITE 8 THE GREAT MAZURIAN LAKES REGION (NE POLAND)

SUMMARY

The author focuses on the question of chronology and culture attribution of evidence recovered at Szczepanki site 8, in the Great Mazurian Lakes Region, NE Poland. For the time being this material is being dated to the closing stages of the Bronze Age, possibly, onset of the Iron Age. Most of the archaeological evidence from the site has been linked to the para-neolithic Zedmar culture or to the culture units of the Neolithic: Globular Amphorae, Funnel Beaker or Corded Ware cultures (cf. W. Gumiński in the same volume).

Even so, a number of features identified at the summit of the investigated island on former Lake Staświny, now a hummock rising from the peat-bog, trench "K" (Fig. 1), produced material attributable either to Lusatian Culture, or West Balt Barrow Culture, genetically the derivative of the former.

After analysing ceramic material and flints (blades and tools) from Szczepanki the Author concludes that at the present stage of investigation cultural attribution is not possible. At the same time, he suggests that the findings of natural and climatic studies made at Szczepanki site 8 help to place the relics of prehistoric occupation of interest in transitional phase from the Sub-boreal to the Atlantic period, in strictly archaeological terminology, in BA VI (ca. 750-620 BC).

The described episode of Late Bronze Age human occupation at Szczepanki is documented only by a small number of finds which makes it difficult to answer the query raised in the title. It may be easier to establish when Szczepanki 8 was reoccupied than to identify the population. It is possible to link the people Lusatian culture, West Balt Barrow Culture, or a group representative for the transitional phase between the two.

Their reason for coming to the area is also worthy considering. A number of more permanent features discovered at Szczepanki suggest that site was used for more than just a hunting camp. At the same time the fill of the features is very modest and unusual, with the character of preserved animal bone (wild species only) rather untypical for Late Bronze Age. Was the area reoccupied after the lake revived? If so, what was the main activity of these people and why did they only occupy the highest point of the island? It may be seen that the relatively modest evidence of occupation has provoked more questions than we are able to answer at present. All the same, the very fact of discovery of the described type of occupation site Bronze/Iron Age transition cannot be overlooked.

(translated by Anna Kinecka)

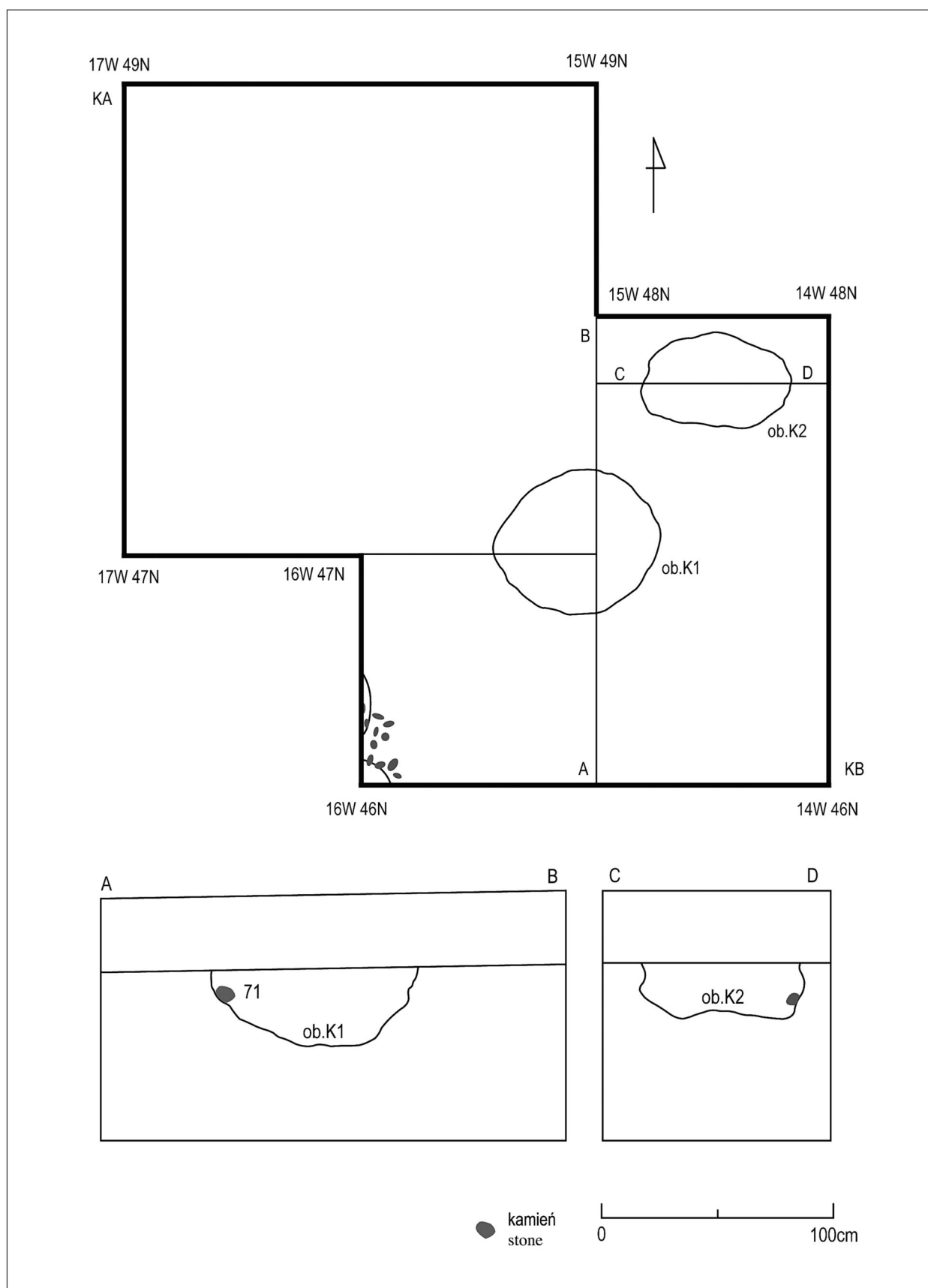

Fig. 1. Szczepanki (8). Plan wykopów KA, KB i profile obiektów

Fig. 1. Szczepanki (8). Outline of cut KA, KB and pits

PLANSZA 40

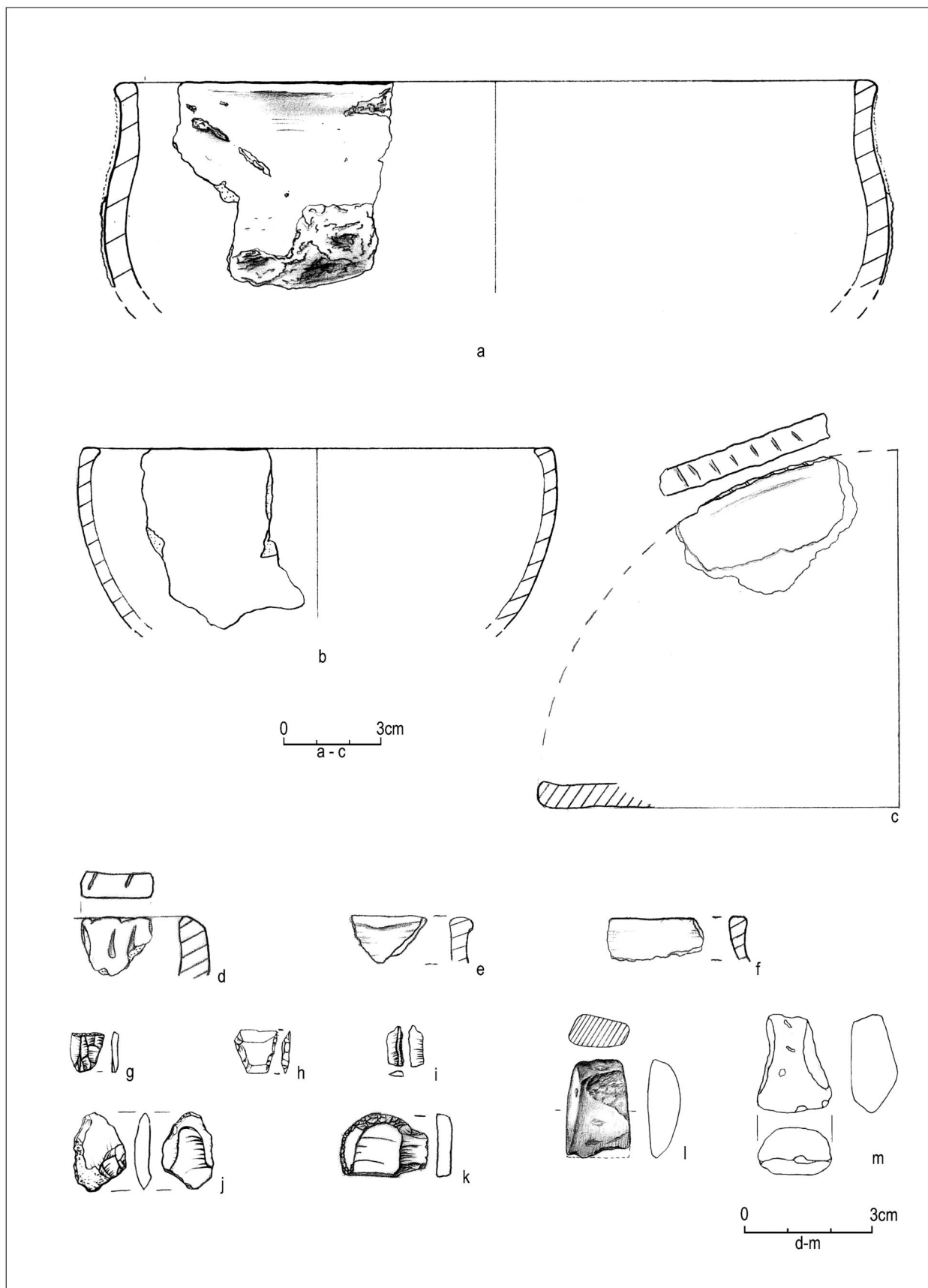

Fig. 2. Szczepanki (8). Wykop KA, KB: a-f – ceramika, g-k – narzędzia krzemienne, l-m – siekierki kamienne
 Fig. 2. Szczepanki (8). Cut KA, KB: a-f – pottery, g-k – flint artefacts, l-m – stone axes